

भक्तपुर नगर क्षेत्रका विद्यालयहरुमा कक्षा १ र कक्षा ६ मा शैक्षिक सत्र २०७५ देखि लागू गरिने भक्तपुर नगरपालिकाद्वारा तयार गरिएको स्थानीय पाठ्यक्रम हस्तान्तरण कार्यक्रम (२०७५ बैशाख २ गते, आइतबार) मा प्रस्तुत प्रेसनोट

नेपाल एक बहुभाषिक, बहुसांस्कृतिक, बहुजातीय र बहुधार्मिक तथा भौगोलिक विविधतायुक्त देश हो। विश्वका विभिन्न देश र स्थान विशेषका यस्ता विविधताहरु स्थानीय ज्ञान, शीप, भाषा, परम्परा र संस्कृतिसँग अन्योन्याश्रित हुन्छन्। यी रैथाने ज्ञान, शीप, परम्परा र संस्कृति एकदिनमा प्राप्त भएका अवश्य होइनन्। मानव सभ्यता विकासको हज्जारौं वर्षको क्रममा हासिल गरेका यी ज्ञान र शीप कुनै एक देश विशेषका मात्र नभई सम्पूर्ण मानव जातिकै सम्पति मानिन्छन्। तर सोही सत्रौं शताब्दिदेखि पश्चिमा मुलुकहरुबाट ल्याटिन अमेरिकी, एशिया र अफ्रिकी देशहरुलाई उपनिवेश बनाउने क्रम थालिएसँगै स्थानीय ज्ञान, शीप र संस्कृति मास्ने काम पनि शुरु भयो। औद्योगिक क्रान्ति, उत्तर विश्वयुद्धकाल र विसौं शताब्दिको उत्तरार्द्धसँगै शुरु भएको भूमण्डलिकरणको प्रभावमा बेपर्वाहसँग गरिएको आधुनिकिकरण र शहरीकरणले स्थानीय ज्ञान र शीप थप ओभरेलमा पर्न गयो।

तर आज विश्वका विभिन्न विश्वविद्यालयमा कार्यरत उत्तर औपनिवेशिक विद्वान वर्ग ले यस्ता स्थानीय ज्ञान र शीपको महत्वको बारेमा खोज अनुसन्धानगरी यसको संरक्षण र प्रवर्धनको बारेमा बहस चलाउन थालेका छन्। साथै संयुक्त राष्ट्रसंघ तथा युनेस्कोको तत्वाधानमा स्थानीय ज्ञान र शीपहरुको संरक्षण र विकासको लागि विभिन्न अभिसन्धि र महासन्धिहरुको निर्माण गरेका छन्। आज यस्ता स्थानीय वा रैथाने ज्ञान, शीप, परम्परा र संस्कृतिलाई कुनै देश विशेषको भन्दा पनि विश्वकै सम्पदाको रूपमा अंगिकार गर्न थालिएको छ। हाम्रो देशको सन्दर्भमा पनि यस्ता रैथाने ज्ञान, शीप र परम्पराको संरक्षण र प्रवर्धन गरी नयाँ पुस्तालाई हस्तान्तरण गर्नु स्थानीय, प्रान्तीय र संघीय तीनै तहका राज्यको समेत दायित्व हुनआएको छ।

यही पृष्ठभूमिमा स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माणको सैद्धान्तिक आधार तयार भएको देखिन्छ। साथै, शैक्षिक विकेन्द्रिकरणको अवधारण तथा विविधतायुक्त देशमा केन्द्रिय तहमा निर्माण गरिने पाठ्यक्रमले स्थानीय ज्ञान, शीप, विशेषता र आवश्यकतालाई समेत प्रतिनिधित्व र सम्बोधन गर्न नसकिने भएकोले स्थानीय पाठ्यक्रमको निर्माण स्थानीय ज्ञान, शीप र स्रोतहरुको आधारमै निर्माण गर्नुपर्ने व्यवस्थागरिएको छ। समाजको समुचित र सन्तुलित विकासको लागि स्थानीय आवश्यकता तथा रुचीको उचित सम्बोधन गर्न स्थानीय पाठ्यक्रमले सहयोग गर्न सक्दछ। स्थानीय आवश्यकता र चाहनालाई समेटेर स्थानीय सरोकारवालाहरुको प्रत्यक्ष संलग्नतामा स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण गरी कार्यान्वयनमा ल्याउने गरिन्छ। नेपालको विद्यालय शिक्षाको सुधार गर्न ल्याइएको राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूपमा शैक्षिक क्षेत्रमा देखिएका स्थानीय मुद्दा र चुनौतीलाई समाधान गर्न स्थानीय आवश्यकतामा आधारित शिक्षालाई विशेष जोड दिएको छ। जसको उद्देश्य पूरा गर्नको लागि स्थानीय सरोकारवालाहरु जस्तै बुद्धिजीवी, शिक्षक, शिक्षाविद्, समाजसेवी, अभिभावक आदिको प्रत्यक्ष संलग्नतामा स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण गरी पठनपाठन गरिन्छ।

स्थानीय निकाय संचालन ऐन २०७४ ले माध्यमिक शिक्षा व्यवस्थापनको जिम्मेवारी स्थानीय तहलाई दिए अनुसार यहाँको स्थानीय आवश्यकतालाई ध्यानमा राखेर संभवतः नेपालमा नै पहिलो पटक स्थानीय तहबाट स्थानीय पाठ्यक्रमको निर्माण गरि कार्यान्वयनमा ल्याउन भक्तपुर नगर पालिकाले पहल गरेको छ। यही पहलस्वरूप भक्तपुर नगरपालिकाले माघ २६ गते योगन्द्रमान विजुक्छेको संयोजकत्वमा, प्रा.सिद्धिर्त्न शाक्य, उद्धव सुजखु, रोशनराज तुर्तुइ तथा राजेन्द्रप्रसाद श्रेष्ठ सम्मिलित पाँच सदस्यीय स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण कार्यदल गठनगरि सो कार्यदललाई कक्षा १ र ६ को लागि स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण गरी वैशाख महिनाको पहिलो हप्ता भित्र बुझाउनेगरी जिम्मेवारी सुम्पियो। सो जिम्मेवारीलाई आत्मसाथगरी हामी यस कार्यदलका सदस्यहरु पाठ्यक्रम निर्माण गर्दा अपनाउनुपर्ने कुराहरु प्रति सजग हुँदै अगाडि बढ्यौं। पाठ्यक्रम निर्माणको क्रममा भक्तपुर नगरका विभिन्न विद्यालयका प्रधानाध्यापकहरु, शिक्षकहरु तथा अभिभावकहरूसँग, स्थानीय विज्ञहरूसँग छुट्टाछुट्टै कार्यशालाहरु तथा परामर्श बैठकहरुको आयोजना गरियो। साथै, लिखित सुझावको आह्वान गरी सुझावहरु पनि संकलन गरि पाठ्यक्रममा समावेश गर्न सकिने विषयवस्तुहरु पहिचान गरियो। पछिल्लो चरणमा कार्यदलको चरणबद्ध र घनिभूत छलफल र कार्यशालाले पाठ्यक्रमको मस्यौदा तयार गरि पेश गरेकाछौं।

यस पाठ्यक्रमको कार्यान्वयन पक्ष अझ महत्वपूर्ण रहेकोछ। यसको लागि सबै पक्षको सामुहिक प्रयास र प्रतिवद्धताको जति आवश्यक हुन्छ यसको अपनत्वको ग्रहण पनि उतिकै खाँचो हुन्छ। पर्याप्त समयाभावको कारणले यस मस्यौदालाई अझ परिष्कृत गर्न सकिने ठाँउअझै पनि बाँकि रहेको कार्यदलले महसुस गरेको छ। अर्को संस्करणको लागि सम्पूर्ण सरोकारवालाहरुबाट रचनात्मक सुझावको अपेक्षा समेत गर्दछौं।

स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण कार्यदल

२०७५

स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण सम्बन्धि अवधारणा पत्र

१. पृष्ठभूमि

नेपाल सानो मूलुक भएतापनि यहाँको वस्तुस्थिति विविधतापूर्ण छ । भौगोलिक, साँस्कृतिक, स्रोत व्यवस्थापन, भाषिक, जातीय आदि कुराहरुमा विविधता छ । विभिन्न ठाउँका मानिसहरुको आवश्यकता र चाहना फरक फरक छन् । त्यसैले केन्द्रमा निर्माण गरिएको पाठ्यक्रमका सबै अंशहरु सबै क्षेत्रमा सम्पूर्ण रुपले लागु गर्न नसकिने तथा सान्दर्भिक नहुन सक्छ । यस विषयवस्तुलाई समेट्नको लागि भक्तपुर नगरपालिकाले स्थानीय पाठ्यक्रम तयार गर्न कार्य प्रारम्भ गरिएसकेको छ । नेपालको संविधान र स्थानीय सरकार संचालन ऐन २०७४ ले प्रदान गरेको अधिकार प्रयोग गरि केन्द्रीय पाठ्यक्रम विकास केन्द्रले तयार गरेको आधारभूत तह (कक्षा १-कक्षा ८ सम्म) को लागि व्यवस्था गरिएको स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण गरि विद्यालय शिक्षामा समावेश गर्ने उद्देश्य भक्तपुर नगरपालिकाले राखेको छ । यसको लागि छुट्टै कार्यदलको गठन भई कार्य प्रारम्भ भएको छ ।

२. स्थानीय पाठ्यक्रम के हो ?

- स्थानीयस्तरमा स्थानीय सरोकारवालाहरुको सहभागितामा स्थानीय आवश्यकता अनुसार स्थानीय विषयवस्तुहरु समावेश गरी निर्माण र कार्यान्वयन हुने पाठ्यक्रम स्थानीय पाठ्यक्रम हो ।
- हालसम्म एकाध जिल्लामा बाहेक यस्तो स्थानीय पाठ्यक्रम तयार गरी पठन पाठन भएको देखिएको छैन । भक्तपुर नगरपालिकाले धेरै पहिले देखिनै शिक्षा क्षेत्रलाई प्राथमिकतामा राखेको कारण स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माणको लागि पनि पहल गरेको हो ।

३. स्थानीय पाठ्यक्रमको प्रावधान

- प्राथमिक शिक्षा कार्यक्रम २०६२ मा राखिएका विषयहरु मध्ये सामाजिक अध्ययन, सिर्जनात्मक कला तथा शारीरिक शिक्षा विषयको ८० प्रतिशत केन्द्रले र २० प्रतिशत स्थानीय तहले निर्माण गर्ने व्यवस्था गरेको छ । त्यसैगरी मातृभाषा वा स्थानीय विषयलाई पाठ्यभार ४ र १०० पूर्णाङ्कको पाठ्यक्रम स्थानीय परिवेश अनुसार छुट्टै पाठ्यक्रम बनाई लागू गर्नुपर्ने व्यवस्था गरिएको छ ।
- आधारभूत शिक्षा कार्यक्रम २०६९ का अनुसार कक्षा ६ देखि कक्षा ८ सम्मको पाठ्यक्रममा मातृभाषा वा स्थानीय विषय वा संस्कृत वा अन्य विषय भनि पाठ्यभार ५ र पूर्णाङ्क १०० को पाठ्यक्रम निर्माण गरी लागू गर्नुपर्ने व्यवस्था गरिएको छ ।

४. यस स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माणको उद्देश्य तथा लक्ष्य

१. कक्षा १ र कक्षा ६ को लागि १०० पूर्णाङ्कको स्थानीय पाठ्यक्रमको लागि विषयवस्तु छनौट गर्नु ।

२. कक्षा १ को लागि सामाजिक अध्ययन र सिर्जनात्मक कला तथा शारीरिक शिक्षाको २० प्रतिशतको स्थानीय पाठ्यक्रमको विषयवस्तु छनौट गर्नु ।